

NHẬT BẢN VỚI TIẾN TRÌNH LIÊN KẾT ĐÔNG Á HIỆN NAY

PHẠM QUÝ LONG*

Tiến trình liên kết Đông Á hiện nay đã và đang là một chủ đề thu hút sự quan tâm không chỉ của giới chức chính trị mà cả giới học thuật trong khu vực và trên thế giới nói chung. Lý do và mức độ quan tâm của họ là rất khác nhau do xuất phát từ góc độ tiếp cận vấn đề khác nhau. Nhật Bản - một quốc gia ở Đông Bắc Á được nhiều người nhìn nhận có vai trò quan trọng trong tiến trình liên kết này. Tuy nhiên, để có thể trả lời cho câu hỏi lý do và quan điểm của Chính phủ Nhật Bản tiếp cận tới tiến trình này như thế nào lại là một câu chuyện dài của nghiên cứu học thuật. Trên cơ sở khẳng định rõ vị trí quan trọng của Đông Á trong chính sách đối ngoại hiện nay của mình, Chính phủ Nhật Bản đã và đang thể hiện với thế giới, đặc biệt với các quốc gia trong khu vực những ý tưởng cơ bản của họ về liên kết Đông Á. Giới phân tích chính trị cho rằng Chính phủ Nhật Bản hiện nay đề xuất quan điểm theo một cách thức mới, nhưng về cơ bản vẫn kế thừa từ các quan điểm trước đây của các chính phủ tiền nhiệm. Có thể nói, đó là ý tưởng hình thành sự liên kết khu vực Đông Á với công thức Nhật Bản là người lãnh đạo và ASEAN là trụ cột kết dính với các đối tác khác.

Tuy nhiên, qua phân tích nội dung một số bài phát biểu gần đây của Thủ tướng Nhật Bản Koizumi, như "Nhật Bản và ASEAN trên con đường liên kết Đông Á - Một đối tác cởi mở và chân thành" tại Singapore ngày 14/1/2002; "Nhật Bản và Australia hướng tới

một đối tác sáng tạo" tại Asia Society Dinner, ngày 1/5/2002; hay Diễn văn tại Hội nghị thượng đỉnh đầu tư và kinh doanh ASEAN ngày 7 tháng 10 năm 2003... đến Tuyên bố Báo chí của Thủ tướng Koizumi tại Hội nghị thượng đỉnh Đông Á lần thứ nhất tổ chức tại Malaixia ngày 14/12/2005, người ta có thể tìm thấy một số đặc điểm và sự chuyển dịch trong quan niệm của Chính phủ Nhật Bản về liên kết Đông Á. Tựu chung, những đặc điểm và sự chuyển dịch này có thể được phân định một cách tương đối theo hai thời mốc quan trọng dưới đây.

1. Trước Hội nghị thượng đỉnh Đông Á lần thứ nhất

Cách đây gần 4 năm, Nhật Bản đã đề ra phương châm liên kết Đông Á thông qua vai trò khung hợp tác ASEAN: "*Hành động cùng nhau - cùng nhau tiến bước*". Đây là chủ đề chính trong quan hệ hợp tác Nhật Bản - ASEAN hướng tới cộng đồng Đông Á. Chủ đề này đã được Chính phủ Nhật Bản đương nhiệm khuyến khích trương một cách rầm rộ trong chính sách ngoại giao của mình. Khẩu hiệu thể hiện tư tưởng của Nhật Bản mong muốn kết gắn và thuyết phục ASEAN cùng với Nhật Bản tạo dựng con đường hội nhập Đông Á.

Tuy nhiên, tại thời điểm này khi bàn tới sự liên kết Đông Á, khác với quan niệm chung của phần lớn các quốc gia trong khu vực, Nhật Bản đứng đầu là Thủ tướng Koizumi, đã đưa ra quan niệm về một cộng đồng Đông Á trên khía cạnh phạm vi địa lý vừa có tính mở rộng nhưng cũng lại có tính khuôn định hẹp hơn. Theo quan điểm này, hạt nhân của

* Thạc sĩ, Viện Nghiên cứu Đông Bắc Á

Cộng đồng Đông Á chỉ các thực thể tham dự một cách rõ ràng bao gồm 10 nước ASEAN, Nhật Bản, Trung Quốc, Hàn Quốc, Úc và New Zealand⁽¹⁾. Như vậy, một mặt, khái niệm hiện tại Cộng đồng Đông Á không hàm chứa Cộng hoà Dân chủ Nhân dân Triều Tiên và phản ánh quan điểm ngoại giao trong chính sách "Một nhà nước Trung Hoa" của Nhật Bản đối với Trung Quốc và Đài Loan. Nhưng mặt khác quan điểm này mở rộng phạm vi liên kết trong Cộng đồng Đông Á với sự tham gia của cả Úc và New Zealand, hai quốc gia nằm ngoài giới hạn địa lý khu vực Châu Á, nhưng lại không bao gồm Ấn Độ, một quốc gia to lớn khác ở vùng Nam Á.

Khi so sánh quan niệm của ông Koizumi với tư tưởng Đại Đông Á theo quan niệm của cựu thủ tướng Nhật Bản Takeo Fukuda đọc trong diễn văn Manila ở Philippin năm 1977 (Học thuyết Fukuda), người ta thấy đây là một sự kế thừa trên nền tảng chính sách đối ngoại chung của nước Nhật. Điều này cũng được chính Thủ tướng Nhật Bản Koizumi thừa nhận trong nội dung diễn văn của mình. Ông nói: "Dựa trên những quan niệm cơ bản của diễn văn Fukuda, các chính sách đối ngoại của Nhật Bản đối với ASEAN đã được thông qua kể từ thời gian đó trong mỗi Nội các Nhật Bản tiếp theo, tôi cũng đang nóng lòng thúc đẩy các chính sách như vậy"⁽²⁾. Khẩu hiệu "hành động cùng nhau- cùng nhau tiến bước" được Thủ tướng Koizumi đưa ra trên cơ sở cố gắng xây dựng một định nghĩa mới về sự hợp tác thực sự của Nhật Bản với các nước ASEAN và thuyết phục các nước

này cùng đi trên con đường hướng tới cộng đồng Đông Á theo ý tưởng của Nhật Bản. Quan điểm của Koizumi cho rằng "Theo một nghĩa đơn giản nhất, hợp tác thực sự là cái mà tôi muốn nhìn thấy Nhật Bản và ASEAN đạt tới sự thịnh vượng hơn, hoà bình hơn, hiểu biết hơn và tin cậy nhau hơn. Sự hợp tác này đòi hỏi một sự trao đổi tư tưởng, ý kiến và con người"⁽³⁾.

Tuy nhiên, khi đi sâu phân tích phương châm trên của Nhật Bản trong quan hệ với ASEAN, người ta thấy quan điểm của Chính phủ Nhật Bản về liên kết Đông Á thể hiện sự bao quát trên các nội dung cơ bản sau.

(i) Về ý tưởng hợp tác chính trị và khía cạnh an ninh, Chính phủ Nhật Bản cho rằng trải qua hơn 1/4 thế kỷ kể từ khi Học thuyết Fukuda ra đời, tình hình chính trị và an ninh trên toàn thế giới đã trải qua những thay đổi đáng kể. Ở Đông Nam Á, hoà bình đã đạt được những tiến bộ đáng kể với một giải pháp tích cực cho những xung đột ở Bán đảo Đông Dương, kết quả mang tới một sự liên kết trong tổ chức ASEAN 10. Dân chủ hoá và nền kinh tế thị trường cũng đang tìm được chỗ đứng đáng kể ở Châu Á. Cộng hoà Nhân dân Trung Hoa và Đài Loan cùng gia nhập WTO. Hơn nữa, các ảnh hưởng của các cuộc tấn công khủng bố vào Hoa Kỳ và làn sóng chống khủng bố lan rộng trên toàn thế giới, Nhật Bản muốn bày tỏ với các nước khác ở Châu Á về quan niệm mới của mình trong vấn đề bảo đảm an ninh. Đó là một ý tưởng bảo đảm an ninh tập thể. Koizumi cho rằng: "Trong thế kỷ 21, những thay đổi đã đặt ra nhiệm vụ cho Nhật Bản và ASEAN. Chúng ta sẽ phải có những chuyển đổi lớn hơn nữa và phải đối mặt với những thay đổi đó với

⁽¹⁾ Diễn văn của Thủ tướng Koizumi đọc tại diễn đàn hợp tác Nhật Bản và Asean về Đông Á tại Singapore ngày 14/1/2002.

Nguồn: <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/pmv0201/speech.html>

⁽²⁾ Như trích dẫn 1.

⁽³⁾ Như trích dẫn 1.

một thái độ phấn khích và không chùn bước. Và chúng ta phải đối mặt cùng nhau với nhau....làm việc cùng nhau để giữ hoà bình và ổn định" (4)

(ii) Về ý tưởng hợp tác kinh tế, văn hoá-xã hội, Chính phủ Nhật Bản thể hiện quan điểm cho rằng bất chấp có những khó khăn kéo dài trong làn sóng của toàn cầu hoá kinh tế; bất chấp còn tồn tại những khác biệt ở các trình độ phát triển về kinh tế; bất chấp có những khác biệt về tính đa dạng ở nhiều quốc gia thuộc Đông Á, đặc biệt ở các nước tổ chức ASEAN, Nhật Bản đã nhìn thấy yếu tố tích cực trên con đường tiến tới liên kết Đông Á sâu hơn từ thực tế tất cả các nước ASEAN đã và đang gia tăng sự chia sẻ các giá trị của nền dân chủ và kinh tế thị trường. Chính phủ Nhật Bản cho rằng họ nên có nghĩa vụ gia tăng trách nhiệm để tạo ra các nỗ lực làm hài hoà những sự khác biệt về lịch sử, xã hội, văn hoá và tôn giáo giữa các nước trong khu vực. Đó là ý tưởng mà nước Nhật Bản cần phải đạt tới và được minh chứng qua tuyên bố của Thủ tướng Koizumi: "Tôi tin tưởng rằng, Nhật Bản đã có một sự đóng góp trong việc tăng cường củng cố các các nước ASEAN. Sự thật có một câu ngạn ngữ cổ người bạn thực sự là người cùng có mặt trong lúc gian nan. Nhật Bản ở vào thời điểm của cuộc khủng hoảng tài chính Châu Á đã có một vai trò làm dịu lắng cuộc khủng hoảng đó. Chúng tôi đã xem thực tế đó không chỉ là sự thách thức của các bạn mà như là của chính chúng tôi. Tôi tin rằng các quan hệ Nhật Bản - ASEAN hướng tới liên kết Đông Á đã đạt tới một sự hiểu biết và trưởng thành lên một tầm cao mới. Trong thế kỷ 21, với tư cách là những đối tác cởi mở và chân thành,

Nhật Bản và ASEAN nên tăng cường sự hợp tác dưới một quan niệm cơ bản về: hành động cùng nhau và cùng nhau tiến bước" (5).

Để đạt tới các ý tưởng có tính chất chỉ dẫn chung nêu trên, Chính phủ Nhật Bản đã phác thảo một khung hợp tác Nhật Bản - ASEAN có tính cụ thể hơn nhằm lôi kéo ASEAN vững tâm đi trên con đường liên kết Đông Á, trong đó khẳng định vai trò lãnh đạo là Nhật Bản và trụ kết dính là ASEAN. Nội dung của khung hợp tác được Nhật Bản gợi mở theo ba hướng cơ bản:

- *Thúc giục các nước ASEAN cùng tiến hành cải cách với Nhật Bản.*

Lý do mà Nhật Bản đưa ra trước hết nhìn nhận từ thực tế bản thân nước này. Nền kinh tế lớn thứ hai thế giới đã tụt hậu trong sự suy thoái suốt hơn một thập kỷ qua trong khi đó thế giới đã có những bước tiến vượt bậc. Thứ hai, từ việc giải quyết hậu quả cuộc khủng hoảng tài chính năm 1997 cho thấy các nước thuộc ASEAN cũng đòi hỏi cần phải có một cấu trúc kinh tế mới. Công nghệ thông tin và truyền thông đã tạo ra một thị trường toàn cầu đơn nhất. Cạnh tranh đã trở nên ngày càng khốc liệt hơn. Để thành công trong các điều kiện như vậy một quốc gia cần phải có một thị trường tự do và hiệu quả. Thị trường này phải lấy được niềm tin của các nhà đầu tư và người tiêu dùng trên toàn cầu. Điều đó cần một thị trường tài chính khoẻ khoắn và lành mạnh. Hay nói rộng hơn cần phải đi tới hình thành một sự liên kết *thị trường tài chính chung* ở khu vực với sự lãnh đạo của Nhật Bản.

Bên cạnh đó, quan điểm của Chính phủ Nhật Bản cho thấy họ đã sẵn sàng hỗ trợ các nỗ lực thực hiện cải cách quan trọng ở nhiều

(4) Như trích dẫn 1

(5) Như trích dẫn 1

nước ASEAN. Đặc biệt họ nhấn mạnh sự hợp tác để cải thiện về mặt luật pháp, năng lực hành chính và các biện pháp xây dựng đất nước. Bên cạnh đó Nhật Bản thể hiện mong muốn thúc đẩy nhanh việc phát triển kinh tế thị trường ở nhóm 5 nước ASEAN phía sau bằng cách giúp những nước này hội nhập sâu hơn vào hệ thống mậu dịch đa phương trên các nguyên tắc của WTO. Nhật Bản cũng hỗ trợ phát triển hợp tác của các thành viên tiểu vùng sông Mê công, giúp Việt Nam, Lào, Miến Điện và Căm Pu Chia đẩy nhanh tốc độ phát triển kinh tế. Nhật Bản nhìn nhận đó sẽ là cơ sở của sự liên kết sâu hơn của các thành viên ASEAN thông qua khả năng hiện thực hoá khu vực mậu dịch tự do ASEAN hay khu vực đầu tư ASEAN. Thực ra, điều này sẽ đem lại nhiều ích lợi cho các công ty của Nhật Bản.

- Liên tục và tăng cường hợp tác để duy trì một sự ổn định khu vực

Chính phủ Nhật Bản nhận thức rằng sự bất ổn định không phải ở xa đâu đó mà đôi khi ở ngay chính trong khu vực. Vì thế, trong nhiều năm qua Nhật Bản với tư cách là người dành ODA lớn nhất trên thế giới cũng như ở khu vực ASEAN để trợ giúp các quốc gia này loại bỏ đói nghèo, ngăn chặn xung đột. Nhật Bản đã đề ra kế hoạch phải tự đổi mới tư duy của mình trong thực hiện nghĩa vụ quốc tế của họ. Điều đó cho phép họ tham gia vào các hoạt động gìn giữ hoà bình một cách tích cực và chủ động hơn. Tại diễn đàn ARF, Nhật Bản mong muốn các thành viên cần có những tiến bộ đáng kể hơn trong việc xây dựng lòng tin và độ tin cậy về các vấn đề an ninh. Liên quan tới khía cạnh này, Thủ tướng Nhật Bản Koizumi đã tuyên bố: "...Giờ là thời điểm để đạt tới mức độ hợp tác cao hơn. Nhật Bản đang nóng lòng xem xét làm

thế nào chúng ta có thể cùng nhau phát triển diễn đàn này cho một sự đảm bảo an ninh của tương lai."⁽⁶⁾ Trên cơ sở ý tưởng đó, Nhật Bản hối thúc đẩy nhanh tiến trình dân chủ hoá ở Miến Điện và đề xuất gợi ý quan hệ hợp tác Nhật Bản - ASEAN cũng phải giải quyết một loạt các vấn đề xuyên biên giới như chủ nghĩa khủng bố, cướp biển, an ninh năng lượng, các vấn đề bệnh truyền nhiễm, môi trường, buôn bán ma tuý và bắt cóc...

- Liên quan tới tương lai của liên kết cộng đồng Đông Á

Mặc dù Nhật Bản đã nhận thức rõ sự đa dạng về lịch sử, văn hoá, sắc tộc và truyền thống của Đông Á, nhưng Thủ tướng Nhật Bản Koizumi cũng đã mạnh dạn đề xuất ý tưởng hợp tác Nhật Bản và ASEAN phải kết gắn với tiến trình này. Koizumi tuyên bố: "Mục đích của chúng ta nên kiến tạo một cộng đồng hành động cùng nhau và cùng nhau tiến bộ. Và chúng ta nên đạt tới mục tiêu này thông qua việc mở rộng hợp tác Đông Á trên nền tảng quan hệ Nhật Bản - ASEAN"⁽⁷⁾. Nhật Bản ủng hộ con đường mở rộng hợp tác Đông Á trước hết là nên sử dụng khuôn khổ công thức ASEAN + 3. Quan điểm của Chính phủ Nhật Bản thể hiện ở các diễn đàn ASEAN rằng sự hợp tác sâu rộng của Nhật Bản với Trung Quốc và Hàn Quốc cũng sẽ là một lực đẩy quan trọng trong việc hình thành cộng đồng này. Nhật Bản đã chứng minh với ASEAN rằng có được cuộc gặp gỡ thượng đỉnh tay ba của các nhà lãnh đạo Nhật Bản, Trung Quốc và Hàn Quốc là bước đệm tuyệt vời cho việc thúc đẩy tiến trình liên kết Đông Á.

⁽⁶⁾ Như trích dẫn 1

⁽⁷⁾ Như trích dẫn 1

Nhận xét này đã được khẳng định trong diễn văn của Thủ tướng Nhật Bản Koizumi: "Tôi có thể khẳng định rằng ba nhà lãnh đạo Nhật Bản, Trung Quốc và Hàn Quốc đã cam kết hợp tác với nhau. Vì chúng tôi biết rằng sự hợp tác tay ba của chúng tôi sẽ tạo ra một sự đóng góp quan trọng cho sự thịnh vượng của khu vực"⁽⁸⁾

Bàn tới các biện pháp để đạt tới các ý tưởng trên, Nhật Bản cho rằng các bên hữu quan nên cố vũ cho sự khởi xướng bắt đầu từ đối tác kinh tế toàn diện Nhật Bản- ASEAN, xem đó như một nền tảng căn bản. Tiếp đến là sự mong đợi của Nhật Bản về sự phát triển của Hiệp định khu vực mậu dịch tự do Trung Quốc - ASEAN hay về một khuôn khổ hợp tác đối tác kinh tế ASEAN - Úc và Niu Dilân. Với tư duy của các nhà lãnh đạo Nhật Bản đương thời, trong tương lai các đối tác khác cũng nên có những đóng góp tương tự cho con đường đi tới sự thành công của liên kết Đông Á. Vì thế, Thủ tướng Nhật Bản Koizumi đã đi tới kết luận: "Thông qua sự hợp tác này, tôi mong đợi rằng các nước ASEAN, Nhật Bản, Trung Quốc, Hàn Quốc, Úc và Niu Dilân sẽ là các thành viên trụ cột của một cộng đồng như vậy"⁽⁹⁾

Tuy nhiên, từ cách nhìn nhận này, giới phân tích cho rằng ngay sau đó Chính phủ Nhật Bản cũng bắt đầu dần dần thể hiện ý tưởng về một liên kết Đông Á không khép kín. Có thể nói đó là một bước điều chỉnh trong nhận thức của họ trước khi Nhật Bản kịp chứng kiến và chấp thuận những gì mà thực tế đã diễn ra tại Hội nghị thượng đỉnh Đông Á lần thứ nhất vừa qua.

2. Tại Hội nghị thượng đỉnh Đông Á lần thứ nhất 14/12/2005

Giờ đây, nhiều người cho rằng thế giới đã và đang được chứng kiến sự xuất hiện đích thực chủ nghĩa khu vực ở Đông Á với sự kiện Hội nghị thượng đỉnh Đông Á (East Asia Summit - EAS) lần thứ nhất được tổ chức ở Kua-la-lăm-pơ, Malaixia vào trung tuần tháng 12 năm ngoái. Tại hội nghị lần này có sự tham dự của 16 quốc gia thành viên: 10 nước thành viên thuộc ASEAN, cùng Trung Quốc, Nhật Bản, Hàn Quốc, Ấn Độ, Úc và Niu Dilân. Để có được thực tế này các quốc gia trong vùng đã có các bước khởi động dưới nhiều hình thức khác nhau trong các nỗ lực để tạo ra những khuôn khổ thống nhất cho việc giải quyết những vấn đề chung mang tính tập thể và thúc đẩy sự liên kết kinh tế nhanh hơn như đã thấy trong quá trình hình thành công thức ASEAN + 3 hay ý tưởng đối tác kinh tế toàn diện Nhật Bản-ASEAN; Hiệp định mậu dịch tự do Trung Quốc - ASEAN...

Tuy nhiên, trước khi nhìn vào thực tế ngày hôm nay, cũng có ý kiến cho rằng xét về mặt khái niệm không gian địa lý, Đông Á được các quốc gia trong khu vực hiểu là một vùng đất của các quốc gia và vùng lãnh thổ trải rộng bao gồm Nhật Bản, bán đảo Triều Tiên, Trung Quốc, Đài Loan, Hồng Kông và các nước thuộc khu vực Đông Nam Á mà thôi. Cách hiểu này đã được sử dụng khá phổ biến trước đây do nó phản ánh sự phát triển và liên kết kinh tế của khu vực, được khởi xướng bởi một làn sóng đầu tư ào ạt ra nước ngoài của Nhật Bản, Đài Loan và Hàn Quốc vào các nước Đông Nam Á kể từ giữa thập kỷ 1980 của thế kỷ trước; và được đánh dấu mốc bởi Hiệp định Plaza 1985 về thoả thuận định lại tỷ giá đồng tiền Yên của Nhật Bản

⁽⁸⁾ Như trích dẫn 1

⁽⁹⁾ Như trích dẫn 1

trong trao đổi thương mại quốc tế. Vì thế, Hội nghị thượng đỉnh Đông Á lần này có thể mở đường cho việc lập ra một Cộng đồng Đông Á bền vững như kiểu Liên minh Châu Âu (EU), hoặc ít nhất trong giai đoạn đầu cũng giống như Cộng đồng kinh tế Châu Âu (EEC) trước đây thì vẫn còn có nhiều ý kiến trái ngược, thậm chí là sự hoài nghi không nhỏ.

Những ý kiến lạc quan cho rằng Hội nghị thượng đỉnh Đông Á được tổ chức vào thời điểm khi các nước trong khu vực, dù đơn lẻ hay tập thể, đang tăng cường phụ thuộc lẫn nhau về kinh tế với minh chứng là sự buôn bán giữa các nước trong khu vực tăng lên. Nhu cầu hợp tác và liên kết ngày càng tăng giữa các nước Châu Á đòi hỏi các quốc gia Đông Á phải đoàn kết và hướng tới thành lập một cộng đồng. Nhìn chung, các quốc gia Đông Á cũng đặt hi vọng Hội nghị thượng đỉnh lần này sẽ mang lại một khung khổ của một cộng đồng khu vực thực chất hơn, cùng chia sẻ thách thức, khát vọng và số phận. Bằng việc nhấn mạnh đến hợp tác kinh tế hơn những quan hệ chính trị, quốc phòng - chiến lược, mà từ đó, người ta tìm thấy ý tưởng chung trong Hội nghị lần này sẽ quan tâm khu vực kinh tế trước hết, bao gồm thương mại, đầu tư, tài chính làm chất xúc tác cho một tiến trình xây dựng cộng đồng toàn diện. EAS hiện diện trên thực tế là sự phản ánh rõ ràng sự hiểu biết chung mà các nước Đông Á đã đạt được. Hơn nữa, Đông Á đang quyết tâm tạo ra môi trường thu hút luồng đầu tư lớn, biến Đông Á thành khu vực tăng trưởng chính ở Châu Á - Thái Bình Dương.

Tuy nhiên, một số ý kiến tỏ ra dè dặt hơn khi dựa trên kết quả phân tích những trở ngại đã được dự đoán trước bởi tính phức tạp và

đa dạng của khu vực Đông Á cũng như những khác biệt về quan điểm mới nảy sinh giữa Trung Quốc và Hàn Quốc đối với Nhật Bản xung quanh một số vấn đề lịch sử ngay tại Hội nghị thì sự hoài nghi về tương lai của Đông Á lại tăng lên. Liệu EAS cuối cùng có dẫn tới việc hình thành một cộng đồng Đông Á- EAC thực sự hay không là câu hỏi mà mỗi quốc gia thành viên phải tự trả lời cũng như phụ thuộc rõ ràng vào quan điểm của các nhà lãnh đạo ở mỗi quốc gia về liên kết khu vực, rằng họ sẽ tìm kiếm được những lợi ích gì từ đây cho quốc gia của mình ?

Trở lại với Nhật Bản, quan điểm cơ bản của nước này về liên kết Đông Á tại Hội nghị thượng đỉnh Đông Á lần thứ nhất hầu như không có sự thay đổi đáng kể nào ngoài việc Nhật Bản chính thức thừa nhận Ấn Độ như là một thành viên chính thức của cộng đồng Đông Á tương lai. Vì thế, người ta vẫn thấy Nhật Bản mang tới hội nghị một quan điểm tiếp tục duy trì và thúc đẩy tiến trình hình thành sự liên kết cộng đồng Đông Á bất chấp còn có những khó khăn trước mắt. Nhật Bản vẫn khẳng định phải đi từ sự liên kết kinh tế như những ý tưởng đã được thể hiện trước đây. Vì thế, người ta vẫn thấy sự ưu tiên cao nhất của nền kinh tế Nhật Bản là ở khu vực Đông Á do đây là trung tâm phát triển của nền kinh tế thế giới. Nhật Bản tái đề cao ý tưởng ASEAN là trụ cột kết dính với các đối tác thành viên khác và mong muốn Nhật Bản nên được trao giữ vị trí lãnh đạo. Phát biểu trong cuộc họp báo về kết quả EAS, Thủ tướng Nhật Bản Koizumi nhấn mạnh vai trò của công thức ASEAN + : "ASEAN mong muốn hội nhập bản thân họ sâu hơn và ASEAN đã hình thành công thức ASEAN+1 với một số nước. Điều này cũng đã hình thành công thức ASEAN+3 như bạn

đã thấy là ASEAN+ Nhật Bản + Trung Quốc + Hàn Quốc trong suốt gần 10 năm qua. Lần đầu tiên, bên cạnh công thức liên kết ASEAN +3, chúng ta đã có hội nghị thượng đỉnh Đông Á đầu tiên với sự có mặt của thêm 3 thành viên mới là Úc, Niu Dilân và Ấn Độ"⁽¹⁰⁾. Khi được hỏi về tương lai của tiến trình này, bản thân Koizumi tỏ ra lạc quan tin rằng : "Tôi nghĩ sự hội nhập của ASEAN sẽ diễn ra trước. Chúng ta sẽ tiếp tục với tiến trình công thức ASEAN +3, và trong tiến trình này, chúng ta đã tổ chức Hội nghị thượng đỉnh Đông Á lần thứ nhất. Vì chúng ta xây dựng trên nền tảng này tôi tin tưởng chúng ta sẽ có thể tìm ra những lĩnh vực mà chúng ta có thể hợp tác với nhau tốt nhất" ⁽¹¹⁾

Tuy nhiên, theo giới phân tích khu vực cho rằng mặc dù Nhật Bản tham dự EAS đã không thoả mãn được ý muốn của mình rằng các quốc gia khác trong khu vực sớm khẳng định Nhật Bản là người được trao vai trò lãnh đạo cộng đồng Đông Á trong tương lai. Sự thất bại này do còn có nhiều ý kiến trái ngược, đặc biệt là từ phía Trung Quốc và Hàn Quốc.

Song, về cơ bản, Chính phủ Nhật Bản hiện thời cũng thể hiện một sự đồng thuận quan điểm trên danh nghĩa với các nội dung chính của Tuyên bố chung EAS do 16 nước tham dự đã cùng đặt bút ký kết ngày 14/12/2005. Sự đồng thuận bao gồm 5 điểm chính sau:

Thứ nhất, Nhật Bản đồng ý rằng việc thiết lập EAS như là một diễn đàn đối thoại về một loạt các vấn đề kinh tế, chính trị và chiến lược có lợi ích chung và liên quan tới

mục đích thúc đẩy hoà bình, ổn định và thịnh vượng kinh tế ở Đông Á.

Thứ hai, Nhật Bản đồng ý rằng những nỗ lực của EAS nhằm thúc đẩy xây dựng cộng đồng ở khu vực này sẽ là phù hợp và củng cố sự hiện thực hoá của cộng đồng EAS, và sẽ hình thành một bộ phận liên kết có liên quan tới cấu trúc khu vực.

Thứ ba, Nhật Bản đồng ý rằng EAS là một diễn đàn mở, nhiều thành viên, nhất quán và hướng ngoại. Trong diễn đàn này các thành viên phấn đấu để lớn mạnh theo các chuẩn mực toàn cầu và các giá trị đã được thừa nhận rộng rãi ở ASEAN với tư cách một lực đẩy định hướng hoạt động giữa các đối tác với nhau cùng tham dự EAS.

Thứ tư, Nhật Bản nhất trí cùng với các thành viên khác trong EAS tập trung vào giải quyết các vấn đề sau:

- Sẽ tiếp tục tổ chức Hội nghị thượng đỉnh ASEAN + 3 hàng năm trong mối liên hệ với Hội nghị thượng đỉnh ASEAN để chỉ dẫn và cung cấp quán tính chính trị cho việc xây dựng cộng đồng Đông Á theo tinh thần công thức hợp tác ASEAN +3.

- Thúc đẩy phát triển, ổn định tài chính, an ninh năng lượng, liên kết kinh tế và loại bỏ đói nghèo; thu hẹp khoảng cách phát triển giữa các thành viên trong Đông Á thông qua chuyển giao công nghệ và phát triển hạ tầng, xây dựng năng lực và quản lý nhà nước tốt; trợ giúp nhân đạo và thúc đẩy các mối liên kết tài chính, buôn bán và đầu tư theo hướng mở rộng và tự do hoá.

- Thúc đẩy sự hiểu biết văn hoá sâu sắc hơn, tiếp xúc con người với con người và đề cao sự hợp tác trong việc nâng cao mức sống và sự sung túc cho người dân của mỗi nước thành viên để làm tăng thêm sự tin cậy lẫn

⁽¹⁰⁾ Press conference by Prime Minister Koizumi following the ASEAN+3: Japan -ASEAN and EAS summit meetings, December 14th, 2005.

⁽¹¹⁾ như trích dẫn 10.

nhau và đoàn kết cũng như là thúc đẩy hoạt động trong các lĩnh vực như là bảo vệ môi trường, ngăn chặn bệnh dịch và khắc phục giảm nhẹ các thảm họa thiên nhiên.

Thứ năm, Nhật Bản nhất trí rằng tư cách thành viên tham gia EAS sẽ phải dựa trên tiêu chí tư cách thành viên đã được ASEAN thiết lập. EAS sẽ được tiến hành thường kỳ. Địa điểm diễn ra EAS sẽ là nước chủ tịch luân phiên của tổ chức ASEAN và sẽ được tổ chức ngay sau Hội nghị thượng đỉnh ASEAN hàng năm. Hình thức của EAS sẽ được ASEAN và tất cả các thành viên tham dự khác của EAS cho ý kiến.

Như vậy, có thể nói mặc dù Hội nghị EAS lần thứ nhất đã kết thúc cùng với sự hiện diện của 16 quốc gia thành viên, tuy cũng đã đạt được một số kết quả nhất định trên con đường tiến tới hình thành một cộng đồng Đông Á. Nhưng nhìn vào những kết quả nêu trên, để nó có thể thực sự biến Đông Á thành một cộng đồng như kiểu EU thì ít người có thể vững tin được. Sự khác biệt vẫn còn tồn tại trong quan điểm tiếp cận tới mô hình liên kết Đông Á của không ít các quốc gia thành viên chủ chốt, trong đó có Nhật Bản. Giải quyết những trở ngại này cần phải có thời gian, sự thiện chí và nỗ lực của mỗi thành viên.

Song nuôi dưỡng niềm lạc quan là không thừa cho một tương lai của cộng đồng Đông Á, như nhận xét của chính Thủ tướng Nhật Bản Koizumi vào thời điểm EAS lần thứ nhất kết thúc:

...."Từ giờ trở đi, tại các cuộc gặp gỡ ở Hội nghị thượng đỉnh Đông Á, các nhà lãnh đạo của 16 nước đều có chung mục đích xây dựng một cộng đồng trong tương lai sẽ mặt đối mặt cùng với nhau và củng cố sự hợp tác của chúng ta. Và tại đây, chúng ta sẽ có khả

năng cùng nhau giải quyết một loạt các vấn đề. Thực tế có một diễn đàn như vậy sẽ là nơi rất có ích cho Nhật Bản cũng như là cho ASEAN và các nước khác mới tham dự⁽¹²⁾.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Diễn văn của Thủ tướng Koizumi đọc tại diễn đàn hợp tác Nhật Bản và ASEAN về Đông Á tại Singapore ngày 14/1/2002.

Nguồn: <http://www.mofa.go.jp/region/asia-pacific/pmv0201/speech.html>

2. Press conference by Prime Minister Koizumi following the ASSEAN+3; Japan - ASEAN and EAS summit meetings, December 14th, 2005.

3. Ippei Yamzawa, "*Cộng đồng Đông Á và chiến lược của Nhật Bản*", *Diễn đàn Thông tin toàn cầu*, ngày 17/5/2004

4. Ito Kenichi, "*Cách nhìn của Nhật Bản về xây dựng cộng đồng Đông Á*" Bài phát biểu tại Hội nghị lần thứ hai *Network of East Asian Think-tanks*, Băng Cốc, Thái Lan, ngày 16/8/2004;

5. Toshihiko Kinoshita, "*Liên kết kinh tế Đông Á và vai trò của Nhật Bản: một tầm nhìn xuyên suốt*", *Diễn đàn thông tin toàn cầu*, ngày 31/1/2005.

*****

⁽¹²⁾ như trích dẫn 11.